

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи

проф. Студеняк І.П.

Вересень 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ І ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ

Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітня програма	Політологія
Статус дисципліни	Вибіркова
Мова навчання	Українська

Ужгород 2016

Робоча програма навчальної дисципліни «**Системний аналіз і теорія політичних систем**» для здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні: доктор філософії/Doctor Philosophy (Ph.D) галузі знань **05 «Соціальні та поведінкові науки»** спеціальності **052 «Політологія»** освітньої програми Політологія/Political Science.

Розробник:

Ключкович А.Ю., доцент, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології і державного управління.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології і державного управління.

Протокол № 12 від 25 червня 2016 року.

В. о. зав. кафедри _____ (проф. Вегеш М.М.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Протокол № 5 від 24 червня 2016 року.

Голова _____ (доц. Зан М.П.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Очна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	1	1
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин: для денної форми навчання: 9 аудиторних – 3 самостійної роботи здобувача – 6	2	2
	Лекції:	
	20	6
	Практичні (семінарські):	
	18	4
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	52	80

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Системний аналіз і теорія політичних систем» є формування в здобувачів теоретичних знань і практичних навичок, достатніх для застосування системного та структурно-функціонального методологічних підходів у науковому аналізі сучасних політичних процесів і відносин, політичних інститутів і організацій, комунікації і взаємодії акторів політики.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) загальних компетентностей:

- Навички критичності та самокритичності. Здатність рецензувати публікації та презентації, а також брати участь у міжнародних наукових дискусіях, висловлюючи та відстоюючи свою власну дослідницьку позицію;

- Абстрактне обґрунтування та моделювання задачі. Здатність визначати відповідні задачі та окреслювати їх таким чином, щоб просувати та трансформувати наукові знання та розуміння;

- Працювати самостійно; керування часом. Здатність організувати набуття теоретичних та практичних інструментів, скеровуючи зусилля і об'єднуючи результати різних досліджень та аналізів, представляючи остаточний результат до визначеного кінцевого терміну;

2) фахових компетентностей:

- База знань. Глибокі обґрунтовані знання політичних процесів та міжетнічних і міжцивілізаційних взаємин; детальні знання спеціальної області дослідження в поєднанні зі знаннями загальної наукової дискусії та внеску до індивідуальної політологічної області дослідження;

- Інформаційний менеджмент. Здатність визначати, мати доступ, аналізувати та поєднувати інформацію з різних джерел, документів для розгляду відповідних задач;

- Знання ресурсів (включаючи ті, що базуються на ІКТ), доступних для дослідження в спеціальній політологічній області та суміжних областях;

- Аналіз документів. Здатність знаходити, відбирати, контекстуалізувати та інтерпретувати значні обсяги документального, монографічного та нормативно-правового матеріалу;

- Індивідуальне дослідження. Здатність планувати та на основі дослідження робити внесок до політологічних знань, пов'язаних з важливою задачею, що відповідає якості матеріалів для друку;

- Розробка програми та менеджмент. Розуміння та здатність застосовувати на практиці принципи спільного дослідження в політології і поведінкових науках;

- Здатність володіти інформаційно-комунікаційними технологіями та методичними основами їх застосування в освітньо-науковій політологічній діяльності; впроваджувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для розв'язання освітньо-наукових політологічних завдань, моделювання, моніторингу та опрацювання результатів досліджень.

Крім того, вивчення вказаної вибіркової навчальної дисципліни дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці теорії

політичних систем, користуватись термінологією системного аналізу, зіставляти політичні процеси в суспільствах з різним типами режиму, готувати виступи, наукові статті на вказану проблематику.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання
Здатність об'єднувати (синтезувати) та обговорювати публікації, в межах та поза областю дослідження.
Здатність використовувати критичні знання в громадській сфері, що підтверджено публікацією принаймні однієї оглядової статті та статті з огляду книги.
Здатність детально розробляти та переконливо презентувати групі кваліфікованих дослідників добре обґрунтований план дослідження для вирішення важливого завдання.
Здатність презентувати результати дослідження в науковому та ненауковому контекстах, усно та письмово, у формі наукових семінарів, наукових зустрічей та громадських ініціатив (соціально-орієнтовані робочі зустрічі).
Здатність ефективно планувати час для отримання необхідних результатів, що підтверджено колоквиумами, які відбуваються кожного року впродовж чотирьох років, та остаточним захистом.
Здатність аналізувати та посилатися на відповідні основні політологічні роботи в письмовій формі, через усні виступи та презентації, в дисертації, знання дискусій та трендів.
Здатність знаходити, аналізувати та об'єднувати набір документів з джерел у результуючій дисертації та в попередньому до неї дослідженні.
Здатність планувати оригінальний вклад на основі дослідження політологічних знань, пов'язаних з важливою задачею, який є відповідної якості для друку.

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Системний аналіз і теорія політичних систем**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни
Здатність об'єднувати (синтезувати) та обговорювати публікації, в межах та поза областю дослідження.
Здатність використовувати критичні знання в громадській сфері, що підтверджено публікацією принаймні однієї оглядової статті та статті з огляду книги.
Здатність детально розробляти та переконливо презентувати групі кваліфікованих дослідників добре обґрунтований план дослідження для вирішення важливого завдання.
Здатність завершити розширене оригінальне дослідження, що базується на критичному розгляді джерел та забезпечене необхідним науковим апаратом таким, як нотатки, бібліографія та публікація відповідних документів.
Здатність презентувати результати дослідження в науковому та ненауковому контекстах, усно та письмово, у формі наукових семінарів, наукових зустрічей та громадських ініціатив (соціально-орієнтовані робочі зустрічі).

Здатність представляти свої результати дослідження іноземною мовою.
Здатність аналізувати та посилатися на відповідні основні політологічні роботи в письмовій формі, через усні виступи та презентації, в дисертації, знання дискусій та трендів.
Обізнаність та здатність взаємодіяти інтелектуально з найновішими політологічними дослідженнями в спеціальній області дослідження.
Здатність використовувати облікову інформацію з архіву, бібліотечні каталоги та найновіші ІКТ-ресурси, щоб локалізувати джерела та документальний матеріал, корисний для свого власного дослідження.
Здатність знаходити, аналізувати та об'єднувати набір документів з джерел у результуючій дисертації та в попередньому до неї дослідженні.
Здатність планувати оригінальний вклад на основі дослідження політологічних знань, пов'язаних з важливою задачею, який є відповідної якості для друку.
Знання основних можливостей наукової співпраці для поведінкових наук, презентуючи критичний звіт про принаймні одну важливу програму, визначаючи позитивні/негативні аспекти своєї власної області дослідження.

4. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- залік;
- аналітичне есе;
- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи здобувача.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, написання аналітичного есе, підготовка презентації з проблеми.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	50	100
7	7+10	7	7+12		

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T5	T6	T7	T8	50	100
7	7+10	7	7+12		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	4	28	4	28
Есе	1	12	1	12
Презентація (аналітичне завдання)	1	10	1	10
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Мінімальний поріг для допуску до модульної контрольної роботи становить 10 балів. Модульна контрольна робота складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння основних моделей політичних систем. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Третє питання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків здобувача з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 20 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до *«Положення про порядок та методу проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті»* (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання здобувачів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує здобувач, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує здобувач, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує здобувач, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує здобувач, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує здобувач, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється здобувачу, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється здобувачу заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного	незараховано з можливістю

		складання	повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Етапи становлення і розвитку системного аналізу.

Системність в суспільстві. Характеристика етапів еволюції системного аналізу. Системні уявлення про світ в період Античності, Середньовіччя та Нового часу. Виникнення загальної теорії систем (Л. фон Берталанфі, О. Богданов, Н. Вінер та ін.). Структурний функціоналізм (Е. Дюркгейм, Т. Парсонс). Синергетичний підхід до вивчення систем. Розвиток теорії політичних систем (Д. Істон, Г. Алмонд, К. Дойч та ін.). Системний аналіз в сучасній зарубіжній та українській політичній науці.

Тема 2. Основи системного аналізу політики.

Політичне життя як об'єкт системного аналізу. Основні категорії системного аналізу (система, підсистема, структура, функції, середовище, процес, розвиток, межі системи та ін.). Принципи системного аналізу. Етапи системного аналізу. Моделювання в системному аналізі. Підходи до визначення поняття «політична система суспільства». Загальні властивості політичної системи. Багаторівневість політичних систем. Методологічне значення системного аналізу та теорії політичних систем.

Тема 3. Теорія політичної системи Д. Істона.

Вихідні положення моделі політичної системи Д. Істона. Зовнішнє середовище політичної системи: інтрасоцієтальне та екстрасоцієтальне. Основні функції системи. Межі політичної системи. Вхідні-вихідні імпульси, конверсія, петля зворотного зв'язку. Обмеження і критика моделі політичної системи Д. Істона. Обмеження і критика моделі політичної системи Д. Істона. Методологічне значення моделі політичної системи Д. Істона.

Тема 4. Структурно-функціональна модель політичної системи Г. Алмонда.

Вихідні положення моделі політичної системи Г. Алмонда. Аналітичні блоки політичної системи: рівень процесу – рівень системи – рівень управління. Функції політичної соціалізації, рекрутування і комунікації політичної системи. Функції виходу. Механізм функціонування політичної системи. Обмеження і критика моделі Г. Алмонда. Методологічне значення моделі політичної системи Г. Алмонда.

Тема 5. Інформаційно-кібернетична модель політичної системи К. Дойча.

Вихідні положення моделі політичної системи К. Дойча. Блоки інформаційно-комунікативних потоків у політичній системі: рецептори, ефектори, блок обробки даних, блок пам'яті і цінностей, центр прийняття рішень. Основні

типи комунікацій у політичній системі: особисті неформальні комунікації, комунікації через організації, комунікації через ЗМІ, друковані, електронні засоби. Механізм функціонування політичної системи. Обмеження і критика моделі К. Дойча. Методологічне значення моделі політичної системи К. Дойча.

Тема 6. Структура і функції політичної системи.

Основні підходи до структурування політичної системи. Ієрархічність політичної системи і прийняття рішень. Інституціональна, комунікативна, нормативна, культурно-ідеологічна та функціональна підсистеми. Рівні політичної системи: мега-, мезо-, мікрорівень. Функції політичної системи: політичне управління, мобілізація і розподіл ресурсів, узгодження інтересів, політична соціалізація та ін. Критерії та фактори ефективності політичних систем. Проблеми стабільності та ефективності політичної системи України.

Тема 7. Типологія політичних систем.

Багатоманіття критеріїв класифікації політичних систем: за типом політичного режиму; за культурологічним підходом; за типом панування; за характером взаємодії із зовнішнім середовищем та ін. Класифікація політичних систем за типом політичної культури (Г. Алмонд): англо-американська, континентально-європейська, доіндустріальна і тоталітарна. Типологія Р. Даля. Типологія демократичних систем А. Лепхарта. Типологія Г. Алмонда і Б. Пауела (примітивні, традиційні, модерні). Типологія Ж. Блонделя. Порівняльний аналіз політичних систем.

Тема 8. Динаміка політичних систем.

Політичний процес як динамічна характеристика політичної системи. Внутрішні й зовнішні імпульси та механізми політичного процесу. Політичні конфлікти й кризи як джерело політичної динаміки. Макро- і мікрорівень протікання політичних процесів. Політичні зміни як базові характеристики політичного процесу. Джерела і різновиди політичних змін. Послідовність подій (стадії). Модель функціональних стадій за Г. Алмондом і Дж. Пауелом.

Розвиток, трансформація, модернізація, реформування політичних систем. Політичні системи перехідного типу. Динаміка політичних систем крізь призму транзитології. Розвиток системи міжнародних відносин.

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: очна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1						
Тема 1. Етапи становлення і розвитку системного аналізу	12	2	2			8
Тема 2. Основи системного аналізу політики	12	2	4			6
Тема 3. Теорія політичної системи Д. Істона	10	2	2			6
Тема 4. Структурно-функціональна модель політичної системи Г. Алмонда	10	2	2			6
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	46	10	10			26
Модуль 2						
Тема 5. Інформаційно-кібернетична модель політичної системи К. Дойча	10	2	2			6
Тема 6. Структура і функції політичної системи	10	2	2			6
Тема 7. Типологія політичних систем	10	2	2			6
Тема 8. Динаміка політичних систем	14	2	2			8
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль	44	10	8			26
Разом за семестр	90	20	18			52

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1						
Тема 1. Етапи становлення і розвитку системного аналізу	12	2				10
Тема 2. Основи системного аналізу політики	12	2				10
Тема 3. Теорія політичної системи Д.Істона	12		2			10
Тема 4. Структурно-функціональна модель політичної системи Г. Алмонда	12		2			10
Тема 5. Інформаційно-кібернетична модель політичної системи К. Дойча	10					10
Тема 6. Структура і функції політичної системи	10					10
Тема 7. Типологія політичних систем	10					10
Тема 8. Динаміка політичних систем	12	2				10
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль	90	6	4			80
Разом за семестр	90	6	4			80

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		очна	заочна
1	Етапи становлення і розвитку системного аналізу	2	
2	Основи системного аналізу політики	2	
3	Теорія політичної системи Д. Істона	2	2
4	Структурно-функціональна модель політичної системи Г. Алмонда	2	2
5	Інформаційно-кібернетична модель політичної системи К. Дойча	2	
6	Структура і функції політичної системи	2	
7	Типологія політичних систем	2	
8	Динаміка політичних систем	4	
Разом		18	4

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		очна	заочна
1	Етапи становлення і розвитку системного аналізу	8	10
2	Основи системного аналізу політики	6	10
3	Теорія політичної системи Д. Істона	6	10
4	Структурно-функціональна модель політичної системи Г. Алмонда	6	10
5	Інформаційно-кібернетична модель політичної системи К. Дойча	6	10
6	Структура і функції політичної системи	6	10
7	Типологія політичних систем	6	10
8	Динаміка політичних систем	8	10
Разом		52	80

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні джерела:

1. Антанович Н. А. Теория политических систем: учеб. пособие. Минск: ТетраСистемс, 2008. 208 с.
2. Гелей С., Рутар С., Кендус С. Політико-правові системи світу. Л.: Вид-во Львівської комерційної академії, 2004. 224 с.
3. Дегтярёв А.А. Основы политической теории: Учеб. пособие. М.: Высшая школа, 1998. 239 с.
4. Журавський В. С. Методологічні проблеми дослідження політичної системи. К.: Парлам. вид-во, 2000.
5. Истон Д. Категории системного анализа политики. *Антология мировой политической мысли*: В 5 т. Т. II. М.: Мысль, 1997. С. 630-642.
6. Ключкович А. Загальна теорія політики. Програма навчального курсу для студентів спеціальності «Політологія» (за вимогами кредитно-модульної системи): Методичний посібник. Ужгород, 2008. 52 с.
7. Неліпа Д. В. Системний аналіз в політології. Підручник. К.: Центр учбової літератури., 2013. 304 с.
8. Парсонс Т. Система современных обществ. М.: АСПЕКТ ПРЕСС, 1997. 270 с.
9. Політична система сучасного суспільства : навчальний посібник / [В. В. Мадіссон, Т. І. Кадлубович, Д. С. Черняк, Н. В. Пархоменко] К. : КНУТД, 2015. 229 с.
10. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / За ред. Ф. М. Рудича: Навч. посібник. К.: Парламентське вид-во, 2002.
11. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.
12. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: Учебн. пособ. К.: МАУП, 2003. 368 с.
13. Троян С. С. Порівняльні політичні системи сучасності: Навчальний посібник. К., 2003.
14. Чорней Н. Б., Чорней Р. К. Теорія систем і системний аналіз. К.: МАУП, 2005. 256 с.
15. Эндрейн Ч. Ф. Сравнительный анализ политических систем. Эффективность осуществления политического курса и социальные преобразования / Пер. с англ. М.: Издательский дом «ИНФРА-М», Издательство «Весь Мир», 2000. 320 с.

Допоміжні джерела:

1. Алмонд Г., Пауелл Дж., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учебное пособие. М.: Аспект-Пресс, 2002. 537 с.
2. Американская социологическая мысль: Тексты / Под ред. В. И. Добренькова. М.: Изд-во МГУ, 1994. 496 с.

3. Бевз Т. Політична система суспільства: теоретичні й практичні аспекти на прикладі України. *Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень*. 2002. Вип. 18. С. 5-18.
4. Гладуняк І. Історико-політологічні аспекти дослідження і класифікації політичних систем. *Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. Вип. 8. С. 473-479.
5. Дармограй Н. Політична система та проблеми її реформування в Україні. *Актуальні проблеми внутрішньої політики*. 2004. №4. С. 147-158.
6. Ключкович А. Вплив політичних партій на функціонування парламентсько-урядової системи в сучасній Німеччині. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ; Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007. Вип. 10. С. 439-449.
7. Ключкович А. Політична соціологія. Програма навчального курсу для студентів спеціальності «Політологія» (за вимогами кредитно-модульної системи): Методичний посібник. Ужгород, 2008. 64 с.
8. Ключкович А. Система органів державної влади в Україні. Навчально-методична розробка для студентів спеціальності «Політологія» (за вимогами кредитно-модульної системи). Ужгород, 2007. 40 с.
9. Ключкович А.Ю. Партійна система Німеччини: політологічний аналіз механізму взаємодії органів державної влади та політичних партій (1990 – 2005 рр.): Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02. Львів, 2006. 21 с.
10. Ключкович А. Розвиток парламентської виборчої системи в Словаччині та проблеми її функціонування на сучасному етапі. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. К.: «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 131 (4). С. 466-470.
11. Корженко В. В. Політична система України: минуле, сучасне, майбутнє (порівняльний огляд). *Актуальні проблеми державного управління / Українська академія державного управління при Президентові України. Харк. філ.* 2002. № 2. Ч.1. С. 124-132.
12. Ледяев В.Г. Власть: концептуальний аналіз. М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2001. 384 с.
13. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование. М.: Аспект Пресс, 1997. 287 с.
14. Луман Н. Власть: пер. с нем. / пер. А.Ю. Антоновского. М.: Праксис, 2001. 256 с.
15. Мангейм Дж. Б., Рич Р. К. Политология. Методы исследования: Пер. с англ. / Предисл. А.К. Соколова. М.: Издательство «Весь Мир», 1997. 544 с.
16. Неліпа Д. Специфіка системного аналізу як методу політології. *Політичний менеджмент*. 2011. № 3. С. 43-51.
17. Обушний М., Примуш М., Шведа Ю. Партологія: Навчальний посібник / За ред. М. І. Обушного. Київ: Арістей, 2006. 432 с.
18. Остапець Ю., Гайданка Є., Ключкович А., Марадик Н. Еволюція партійних систем країн Вишеградської четвірки: досвід для України: монографія. Ужгород: Данило, 2014. 256 с.

19. Політологія: Підручник / За заг. ред. М. Вегеша. К.: Знання, 2008. 384 с.
20. Пушкарева Г. В. Политическая система: синергетический подход. *Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки*. 2001. №6. С. 32-49.
21. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.
22. Рубанов В. Системна сутність політичного аналізу. *Політичний менеджмент*. 2010. № 4. С. 42-52.
23. Сорока К. О. Основи теорії систем і системного аналізу: навч. Посібник. Х.: Тимченко, 2005. 228 с.
24. Старіш О. Г. Системологія: підручник. Київ: Центр навч. літератури, 2005. 232 с.
25. Фісун О. Типології політичних систем: основні підходи. *Політичний менеджмент*. 2005. № 5 (14). С. 39-50.
26. Хакен Г. Можем ли мы применять синергетику в науках о человеке? URL: <http://spkurdyumov.narod.ru/Haken7.htm>
27. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем: Навч. посібник. Львів: Тріада плюс, 2004. 528 с.
28. Almond G. A. Comparative Political Systems. *The Journal of Politics*. 1956. Vol. 18. No. 3. P. 391-409.
29. Deutsch K. W. The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control. London: The Free Press of Glencoe, 1963.
30. Easton D. A Systems Analysis of Political Life. New York : John Wiley & Sons, Inc., 1965.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет:

1. Бібліотека політолога. URL: <http://politics.ellib.org.ua/>
2. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000290>
3. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського : електронні фахові видання. URL: www.nbuv.gov.ua
4. Національна парламентська бібліотека України URL: <http://www.nplu.org/>
5. Національний Інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/>
6. Соціологічна група «Рейтинг» (Rating Group Ukraine). URL: <http://ratinggroup.ua/about.html>
7. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. URL: <http://www.razumkov.org.ua/ukr/index.php>
8. Українські підручники онлайн: Політологія. URL: <http://pidruchniki.ws/politologiya/>
9. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>
10. Центр соціологічних і політичних досліджень та технологій "СОЦІОПОЛІС". URL: <http://sociopolis.com.ua/Sociopolis/About/>